

CUGETĂRI DE CHAMFORT

(1741—1794)

trad. de P. P. STĂNESCU

Maximele, axiomele sunt, ca și rezumatele, opera oamenilor deștepti, cari au lucrat, se pare, pentru spiritele mediocre sau leneșe. Leneșul se agață de o maximă, care îl scutește de a face singur observațiunile care au condus pe autorul ei la rezultatul împărțit de el cititorului. Leneșul și omul mediocru se cred scutiți de a merge mai departe și dau maximei o generalitate pe care autorul, dacă nu a fost el însuși mediocru,—ceea ce se întâmplă câte odată,—nu a pretins să i-o dea. Omul superior prinde dintr'odată asemănările și deosebirile care fac ca maxima să fie mai mult sau mai puțin aplicabilă cutărui sau cutărui caz, ori să nu fie de loc. E ca în istoria naturală, în care dorința de a simplifica a inventat clasele și diviziunile. Pentru a le face, a trebuit inteligență, de oarece a fost nevoie de a apropia și observa legăturile. Naturalistul însă, omul de geniu, vede că natura răspândește ființe deosebite individual și vede că sunt neindestulătoare diviziunile și clasele, atât de trebuincioase minților mediocre sau leneșe: adesea sunt acelaș lucru, adesea sunt cauza și efectul.

大

Uneori se face în lume un raționament straniu. I se spune unui om, vrând să i se respingă mărturia în folosul altuia: „e prietenul d-tale“. Da, evident, e prietenul meu, pentru că binele pe care îl spun despre el este adevărat, pentrucă el e așa cum îl zugrăvesc eu. Luați cauza drept efect și efectul drept cauză. De ce socotiți că-l vorbesc de bine pentru că e prietenul meu și nu socotiți mai de grabă că mi-e prieten pentru că am de spus bine despre el?

大

Cugetarea mângâie și vindecă toate. Dacă uneori te face să suferi, cere-i leacul răului pe care ți l-a făcut și ea are să ți-l dea.

大

Ceea ce explică mai bine de ce omul necinstit, și chiar prostul câte odată, reușesc în lume aproape totdeauna mai mult decât cel cinstit și cel inteligent să-și facă drumul în viață, este faptul că omul necinstit și prostul se pun mai ușor în curentul și în tonul lumii care, în general, nu e decât necinste și prostie,—în vreme ce omul cinstit și cel inteligent, neputând intra îndată în legături cu lumea, pierd un timp prețios pentru isbânda lor în viață. Cei dintâi sunt negustorii cari, știind limba locului, vând și se aprovizionează îndată; ceilalți sunt nevoiți să învețe limba furnizorilor și mușterilor lor, mai în-

inte de a-și expune mărfurile și mai înainte de a intra în legături cu aceia; deseori chiar le e silă să învețe această limbă și se întorc la ei acasă fără să facă saftea.

大

Este o prudență superioară celei numită de obicei astfel: una e prudența vulturului, alta a cârțiței. Cea dintâi constă a te conforma cu îndrăsneală caracterului tău, privind cu curaj pugubele și neajunsurile pe care ți le poate pricinui.

大

În lucrurile mari oamenii se arată așa cum le vine la socoteală să pară; în cele mici ei se arată așa cum sunt.

大

Un prost, care are un moment de spirit, uimește și scandalizează ca un cal de trăsură de piață în galop.

大

Trei sferturi din nebunii nu sunt decât prostii.

大

Părerea lumii este regina ei pentru că prostia este regina preștilor.

大

Importanța lipsită de merit primește mărturii de considerațiune lipsită de stimă.

大

Adunându-se, oamenii se micșorează—ca dracii lui Milton siliți să se facă pitici pentru a putea intra în Padaemonium.

大

Flagелеle fizice și mizeriile naturii omenești au făcut trebuincioasă societatea. Societatea a adăugat nenorocirile ei celor ale naturii. Neajunsurile societății au făcut trebuincios guvernământul—care, și el, adaugă la nenorocirile societății. Iată povestea naturii omenești.

大

Ambiția se prinde mai ușor de sufletele mici decât de cele mari, după cum focul încinge mai ușor paie și colibele decât palatele.

大

Cel dintâi dar al naturii este forța rațiunii, care te ridică deasupra propriilor tale pasiuni și slăbiciuni și care te face să-ți stăpânești și calitățile și talentele și virtuțile.

大

Natura a vrut ca iluziunile să existe și pentru înțelepți ca și pentru nebuni, așa ca cei dintâi să nu fie prea nenorociți din cauza propriei lor înțelepciuni.

大

Cea mai zadarnic pierdută dintre toate zilele e aceia în care nu ai răs.

大

Cu valoarea oamenilor se petrece ca și cu aceia a diamantelor, care, până la o anumită măsură de mărime, de limpezime, de perfec-

țiune, au un preț fix și hotărât, dar care, dincelo de această măsură sunt fără preț și nu mai găsesc cumpărători.

大

Pretențiunea cea mai nedreaptă și mai absurdă în ce privește un interes și care ar fi osândită cu dispreț, ca de nesușinut, într'o adunare de oameni de treabă alesi ca arbitri, fă-o obiectul unui proces în fața justiției. Orice proces se poate câștiga sau pierde — și nu ai mai multe motive să faci o prinsoare pentru câștigarea decât pentru pierderea lui. Tot așa, orice părere, orice afirmare, oricât de ridiculă, fă-o obiectul unei desbateri între partide deosebite, într'o societate într'o adunare: ea poate adună majoritatea voturilor.

大

Gloria supune deseori pe un om cinstit la aceleași încercări ca și norocul, adică și una și cellalt îl silesc ca, mai înainte de a ajunge până la ele, să facă sau să sufere lucruri nedemne de caracterul lui. Omul statornic în virtutea lui le respinge atunci pe amândouă și rămâne ori în umbră ori nenorocit, — câteodată și în umbră și nenorocit.

大

Cel care e drept la mijloc între dușmanul nostru și noi, ne pare mai apropiat de dușman. E o urmare a legilor optice și aceea care face ca un joc de apă într'un basin să ne pară mai apropiat de marginea opusă celei lângă care stătem.

大

Van va să zică gol. Deaceea vanitatea este așa de mizeră că nu o poți numi mai rău de cât cu numele ei. Ea însăși se înfățișează așa cum e.

大

Sunt puțini oameni superiori cari să nu aibă ceva romanesce în minte sau în inimă. Omul cu totul lipsit de acest caracter, oricâtă onestitate, oricâtă inteligență ar putea avea, este față de un caracter mare ceiace un artist, foarte îndemânat de altfel, dar care nu tinde spre un ideal frumos, e față de artistul de geniu care și-a făcut familiar acest ideal.

大

Sunt unii oameni a căror virtute strălucește mai mult în situația simplilor muritori decât într'o funcțiune publică. Cadrul i-ar despozi. Cu cât un diamant e mai frumos, cu atât trebuie ca legătura lui să fie mai ușoară: cu cât montura e mai bogată, cu atât diamantul iese mai puțin în evidență.

大

E o superioritate, e o pretențiune, care ajunge să nu fie recunoscută pentru a fi nimicită, după cum altele e destul să nu fie luate în seamă pentru a fi făcute fără efect.

大

Un om fără înălțime de suflet nu poate fi bun; nu poate avea decât bonomie.

大

Ar trebui să poți întovărăși cele contrarii: iubirea virtuții cu

indiferența pentru opinia publică, gustul muncii cu indiferența pentru glorie, grija sănătății cu indiferența pentru viață.

大

Faci mai mult pentru un hidropic vindecându-l de seta de cât dându-i un butoi de vin. Aplică aceasta și bogățiilor.

大

Trebuie recunoscut că, pentru a fi fericit în lume, e nevoie să-ți paralizezi cu totul unele părți ale sufletului.

大

Omul fără principii e, de regulă, un om fără caracter, — pentru că, dacă ar fi avut caracter, ar fi simțit nevoia de a-și forma principii.

大

Stima prețuiește mai mult decât celebritatea; considerațiunea mai mult decât renumele și onoarea mai mult decât gloria.

大

Oamenii slabi sunt trupele ușoare ale armatei celor răi. Fac mai mult rău decât armata aceasta însăși: infectează și pustiesc.

大

E mai ușor să legalizezi unele lucruri decât să le legitimezi.

大

Prostia nu ar fi cu totul prostie dacă nu s'ar teme de spirit. Vițiul nu ar fi cu totul vițiu dacă n'ar urî virtutea.

大

Esti fericit sau nefericit printr'o mulțime de lucruri care nu ies la iveală, pe care nu le spui și pe care nu le poți spune.

大

Sunt prea puține lucruri în lume pe care un om de treabă să-și poată odihni cu plăcere sufletul sau cugetul.

大

Când ai fost chinuit mult, când ai fost obosit mult de propria-ți sensibilitate, îți dai seama că trebuie să trăiești de pe o zi pe alta, să uiți mult și, în sfârșit, să storci viața pe măsură ce ea se scurge.

大

Se poate socoti clădirea metafizică a societății ca o clădire materială alcătuită din diferite nișe sau compartimente de o mărime mai mult sau mai puțin considerabilă. Situațiile cu prerogativele lor, cu drepturile lor etc., reprezintă aceste diferite compartimente sau nișe. Ele rămân și oamenii trec. Cei cari le ocupă sunt când mari, când mici, și niciunul ori aproape niciunul nu e făcut pentru locul lui. Colo e un uriaș indoit sau ghemuit în nișa lui; dincolo un pitic sub o arcadă: rareori nișa e potrivită staturii celui din ea. În jurul clădirii trece o mulțime de oameni de mărimi deosebite. Cu toții așteaptă să se golească o nișe, oricare ar fi, ca să se așeze în ea. Fiecare își susține drepturile, adică: familia sau protecțiile lui, pentru a fi primit. Ai fluera pe cel care, pentru a fi preferit, ar scoate în evidență proporția care există între nișă și om, între instrument și teacă. Inșiși concurenții se opresc de a obiecta adversarilor lor această disproporție

*

Societatea e compusă din două clase mari : cei ce au mese mai multe decât poftă de mâncare, și cei cari au mai multă poftă de mâncare decât mese.

✱

Lumea și societatea seamănă cu o bibliotecă în care, la prima vedere, totul este în regulă, pentrucă toate cărțile sunt așezate după format și după mărimea volumelor, dar unde, în fond, totul e în dezordine, pentrucă nimic nu e așezat după ordinea științelor, a materiilor, ori a autorilor.

✱

Sunt oameni cari, nefiind amabili, nu împiedică pe alții de a fi : societatea lor e câteodată suportabilă. Sunt alții cari, nefiind amabili, prin însăși prezența lor vatămă dezvoltării amabilității altuia : aceștia sunt insuportabili : e marele neajuns al pedanteriei.

✱

Obiceiurile cele mai absurde, etichetele cele mai ridicule, sunt, în Franța și aiurea, apărute de cuvintele : «așa e obiceiul». E tocmai ceiace spun Hotentoșii când îi întreabă Europeanii de ce mănâncă lăcuste sau viermii cari îi acoperă. Și ei răspund : «așa e obiceiul».

✱

Nu cunoști deloc oamenii pe cari îi cunoști numai pe jumătate. Nu știi deloc lucrurile pe care le știi numai pe trei sferturi. Aceste două observații ajung pentru a putea prețui pe cât merită aproape toate cele ce se spun în lume.

✱

Ești mai fericit în singurătate decât în lume. Cauza nu o fi că în singurătate te gândești la lucruri și că, în lume, ești silit să te gândești la oameni ?

✱

Cel lipsit de caracter nu e om, e lucru.

✱

Sentimentul pe care îl ai pentru cei mai mulți dintre binefăcători samănă cu recunoștința ce o simți pentru cineva care ți-a scos un dinte. Ți spui că ți-a făcut bine, că te-a scăpat de o durere : dar îți amintești durerea pe care ți-a pricinuit-o. Și pe acești oameni nu-i poți iubi cu toată duiosia dragostei.

✱

Calomnia e ca viespea care te supără și împotriva căreia nu poți face nicio mișcare, dacă nu ești sigur că ai să o omori ; altfel ea se întoarce mai furioasă decât oricând.

✱

Noii prieteni pe cari ni-i facem după o anumită vârstă, încercând să înlocuim pe cei pierduți, sunt față de cei vechi ceia ce ochii de sticlă, dinții puși și picioarele de lemn sunt față de ochii adevărați, de dinții naturali și de picioarele de carne și de oase,

✱

Prietenia extremă și delicată e adesea rănită de lovitura unui trandafir.